

Sateenkaariperheiden tukeminen äitiys- ja lastenneuvolassa

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

LAB-ammattikorkeakoulu

Terveystieteiden yksikkö (AMK)

2024

Sanna Simola

Tiivistelmä

Tekijä(t) Sanna Simola	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2024
	Sivumäärä 28	
Työn nimi Sateenkaariperheiden tukeminen äitiys- ja lastenneuvolassa Kuvaileva kirjallisuuskatsaus		
Tutkinto ja koulutusala Terveystieteiden (AMK)		
Toimeksiantajaorganisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää hyväksi havaittuja toimintatapoja sateenkaariperheiden tukemiseen äitiys- ja lastenneuvolassa sekä kartoittaa toimintatapojen muutostarpeita. Perhemuotojen, sukupuolien ja seksuaalisuuden monimuotoisuus sekä sateenkaariperheiden elämän erityispiirteet vaativat erillistä huomiointia.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineistoa haettiin CINAHL-, Scopus- ja Academic Search Elite -tietokannoista sekä Google Scholaria ja löytyneiden aineistojen lähdeluetteloita hyödyntäen. Aineistoon valittiin 16 julkaisua. Aineisto koostuu 10 tutkimusartikkelista, kolmesta oppaasta, yhdestä katsauksesta, yhdestä ohjausartikkelista ja yhdestä ammattilaisille suunnatusta tietosivusta. Analysointimenetelmänä hyödynnettiin teemoittelua.</p> <p>Kirjallisuuskatsauksen tuloksista tulee ilmi, että sateenkaariperheiden tukeminen vaatii hyväksyvän, kunnioittavan ja asiallisen lähestymistavan. Sateenkaariperheet haluavat tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään. Muutosta kaivataan erityisesti koulutukseen sekä asenteisiin.</p> <p>Tutkimusta sateenkaariperheiden kokemuksista suomalaisessa äitiys- ja lastenneuvolassa löytyi erittäin vähän. Suomalainen äitiys- ja lastenneuvola on ainutlaatuinen ja siksi sateenkaariperheiden tutkimusta tulisi kohdistaa juuri sinne.</p>		
Asiasanat sateenkaariperhe, äitiys- ja lastenneuvola, tuki, kohtaaminen		

Abstract

Author(s)	Type of Publication	Published
Sanna Simola	Thesis, UAS	2024
	Number of Pages	
	28	
Title of Publication		
Supporting rainbow families in maternity and child health care		
A descriptive literature review		
Degree, Field of Study		
Public health nurse (UAS)		
Organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party)		
Abstract		
<p>The purpose of the thesis was to identify good practices for supporting rainbow families in maternity and child health care and to identify the need for changes in practices. The diversity of family forms, genders and sexualities, as well as the specificities of the lives of rainbow families, require specific attention.</p> <p>The method of the thesis was a descriptive literature review. The data was retrieved from the CINAHL, Scopus and Academic Search Elite databases, as well as using Google Scholar and the source lists of the materials. 16 publications were selected. The data consisted of 10 research articles, three guides, one review article, one guidance document and one information page. Thematic analysis was used to analyze the data.</p> <p>The results of the thesis showed that supporting rainbow families requires an accepting, respectful and relevant approach. Rainbow families want to be seen and heard as themselves. Change is needed especially in education and attitudes.</p> <p>More research is needed on supporting rainbow families in Finnish maternity and child health care. Finnish maternity and child health services are unique and therefore research on rainbow families should be focused on them.</p>		
Keywords		
rainbow family, maternity and child health care, support, encounter		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Teoriatausta ja keskeiset käsitteet.....	3
2.1	Äitiys- ja lastenneuvola.....	3
2.2	Sateenkaarisanastoa.....	4
3	Opinnäytetyön toteutus.....	6
3.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	6
3.2	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus.....	6
3.3	Aineiston haku ja valinta.....	7
3.4	Aineiston analyysi.....	9
4	Tulokset.....	10
4.1	Laadukkaan palvelun tuottaminen.....	10
4.2	Vanhemmuuden tukeminen.....	12
4.3	Muutoksen tarve.....	14
4.3.1	Ammattilaisten näkökulma.....	15
4.3.2	Sateenkaariperheiden näkökulma.....	16
4.3.3	Terveyspalvelut.....	18
4.4	Konkreettisia toimintaohjeita ja kysymysesimerkkejä.....	20
5	Pohdinta.....	21
5.1	Keskeiset tulokset ja johtopäätökset.....	21
5.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	23
5.3	Jatkotutkimusaiheet.....	24
	Lähteet.....	25

Liite 1. Kirjallisuuskatsaukseen valitut aineistot

1 Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla koota yhteen keinoja sateenkaariperheiden tukemiseen äitiys- ja lastenneuvolassa. Tavoitteena on selvittää, millaiset keinot perheiden tukemiseen neuvoloissa on koettu toimiviksi ja millaisiin tarpeisiin sateenkaariperheet kaipaavat tukikeinoja. Tavoitteiden ja aineiston sisällön vaikutuksesta tutkimuskysymyksiksi muodostuivat 1. Millaiset toimintatavat sateenkaariperheet tai heidän kanssaan työskentelevät terveydenhuollon ammattilaiset ovat kokeneet hyviksi lasten ja perheiden palveluissa? sekä 2. Millaisiin käytäntöihin lasten ja perheiden palveluissa sateenkaariperheet tai heidän kanssaan työskentelevät terveydenhuollon ammattilaiset kaipaavat muutosta?

Aihe on ajankohtainen, sillä sateenkaariväestöön kuuluvat henkilöt joutuvat jatkuvasti puolustamaan oikeuksiaan ja erityisesti mediassa on tuotu esiin runsaasti ennakkoluuloja sateenkaariperheitä kohtaan. Sukupuolen, seksuaalisuuden sekä perhemuotojen moninaisuus puhuttaa niin negatiivisessa kuin positiivisessakin mielessä. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä sekä sateenkaariperheitä koskeva lainsäädäntö on muuttunut viime vuosina, mikä omalta osaltaan lisää tarvetta ymmärtää erilaisia perhemuotoja ja vähemmistöjen erilaisia tarpeita.

Suomessa astui 1.3.2017 voimaan tasa-arvoinen avioliittolaki, joka toi mukanaan uusia, odotettuja etuja sateenkaariperheille. Näkyvimvät uudistukset ovat samaa sukupuolta olevien henkilöiden oikeus solmia avioliitto sekä samaa sukupuolta olevien, avioliiton solmineiden henkilöiden oikeus adoptoida yhteinen lapsi. Aiemmin vain perheen sisäinen adoptio on ollut mahdollista, jolloin erityisesti miesparien on ollut hankalaa saada yhteistä lasta. (Seta ry a.) Äitiyslaki tuli voimaan 1.4.2019. Se mahdollistaa naisparille hedelmöityshoitojen avulla syntyneen lapsen juridisen suhteen vahvistamisen molempiin vanhempiinsa jo neuvolassa. Perheen sisäistä adoptiota ei tarvita. (Seta ry b.)

Laki sukupuolen vahvistamisesta, nk. translaki, astui voimaan 3.4.2023. Uudistetun lain mukaisesti henkilö voidaan vahvistaa juridisesti toiseen sukupuoleen kuuluvaksi, jos hakija on täysi-ikäinen, esittää selvityksen kuuluvansa pysyvästi vahvistettavaan sukupuoleen ja on Suomen kansalainen tai asuu Suomessa. Vanhemmuusnimike voidaan sukupuolen vahvistuksen jälkeen päivittää hakemuksella vastaamaan vahvistettua sukupuolta. (Laki sukupuolen vahvistamisesta 3.3.2023/295, 1§, 5§.)

Jokaisen julkisissa palveluissa työskentelevän tulisi ymmärtää vähintään perusteet sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä, sekä tunnistaa erilaisia haasteita, joita vähemmistöt voivat kohdata heidän tuottamissaan palveluissa. Nämä haasteet voivat tulla esiin

ohjaamistilanteiden lisäksi esimerkiksi lomakkeiden täyttämässä. Turvallisuutta ja luottamusta voidaan lisätä myös fyysisin keinoin, kuten tarjoamalla sukupuolineutraalit WC-tilat. Myös esimerkiksi sateenkaari- tai trans-lipun esillä pitäminen luo tunnetta siitä, että sateenkaari-ihmiset ovat tervetulleita ja että organisaation ammattilaisilla on tarvittavaa osaamista. (Karvinen & Venesmäki 2019.)

2 Teoriatausta ja keskeiset käsitteet

2.1 Äitiys- ja lastenneuvola

Suomalainen neuvola sai alkunsa Helsingissä vuonna 1992, kun ensimmäinen pienten lasten hoidon neuvonta-asema perustettiin Lastenlinnan sairaalan yhteyteen. Neuvonta-aseman tarkoituksena oli toimia terveystieteiden harjoittelu- ja työpaikkana. Neuvolatoiminnan perustajana pidetään Arvo Ylppöä, joka kehitti suomalaista neuvolatoimintaa yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa. Professori Viljo Rantasaloa pidetään neuvola-nimen keksijänä. Nimitys otettiin käyttöön vasta vuonna 1935. Jo ennen varsinaisen neuvolan syntymistä Maitopisarayhdistys oli perustanut Helsinkiin vähävaraisille perheille neuvontaa tarjoavan, aatteellisen palvelun. Äitiysneuvolatoiminta alkoi vuonna 1926 Helsingissä ja Viipurissa. Neuvolan vaikutuksesta imeväis- ja äitiyskuolleisuus laskivat. (Hakulinen 2024.)

Neuvolatoiminnasta säädetään terveydenhuoltolaissa. Äitiys- ja lastenneuvolapalveluita tarjotaan lasta odottaville sekä alle kouluikäisten lasten perheille. Neuvoloiden keskeisenä tarkoituksena on toimia ennaltaehkäisevänä toimintana osana perusterveydenhuoltoa. Tavoitteena on koko perheen kokonaisvaltainen hyvinvointi. Toimintaan kuuluu raskaana olevan vanhemman ja sikiön seuranta, syntyneen lapsen kasvun, hyvinvoinnin ja kehityksen seuranta sekä lapsen suunterveyden seuranta. Lisäksi neuvolassa edistetään koko perheen elintapojen ja elinympäristön terveellisyyttä ja pyritään tunnistamaan tuen ja tutkimusten tarpeita jo varhaisessa vaiheessa sekä ohjaamaan tuen ja tutkimusten piiriin. Neuvolat toimivat yhteistyössä mm. varhaiskasvatuksen, sosiaalitoimen sekä erikoisairaanhoidon kanssa. Toiminta ja tarkastukset ovat tarkoin suunniteltuja. Kokonaisuuteen sisältyy määräraikaisten terveystarkastusten ja terveysneuvonnan lisäksi myös neljä laajaa terveystarkastusta, joiden avulla edistetään koko perheen hyvinvointia. (STM 2023.)

Määräraikaistarkastusten käyntirungon lisäksi tarjotaan tarvittaessa myös lisäkäyntejä. Syitä voivat olla esimerkiksi lisätutkimusten tai monialaisen ja -ammattillisen yhteistyön tarve. Neuvola tekee monialaista ja -ammattillista yhteistyötä mm. lastensuojelun, suun terveydenhuollon, fysioterapeutin, päihde- ja mielenterveyspalveluiden sekä ravitsemusterapeutin kanssa. Lisäkäyntien lisäksi voidaan tarjota myös avoimen neuvolan palveluita, joihin asiakkaat voivat tulla aikaa varaamatta keskustelemaan oireistaan tai mietityttävistä asioista. (Hakulinen ym. 2023a, Hakulinen ym. 2023b.) Avoimella vastaanotolla voidaan myös esimerkiksi tehdä erilaisia mittauksia, kuten lapsen pituus- ja painomitat tai odottavan äidin sf-mitta, tai rokottaa rokotosohjelman mukaisia tai asiakkaan apteekista hakemia, reseptillä saatuja rokotteita.

Äitiys- ja lastenneuvoloissa työskentelee terveydenhoitajia ja lääkäreitä. Terveydenhoitaja ja lääkäri muodostavat työparin. Terveydenhoitaja hoitaa suurimman osan tarkastuksista omalla vastaanotollaan ja konsultoi tarvittaessa lääkäriä. Laajoihin terveystarkastuksiin kuuluvat sekä terveydenhoitajan että lääkärin osuudet. Osuudet voidaan järjestää joko erillisinä käynteinä tai yhteisvastaanotolla. (Hakulinen ym. 2023a; Hakulinen ym. 2023b.)

Ensikontakti äitiysneuvolaan toivotaan otettavan puhelimitse heti, kun raskaudesta on positiivinen tai raskaus on muuten todettu. Määräaikaiset terveystarkastukset ovat raskausviikolla 8–10, 22–24, 26–28, 30–32 ja 35–36. Raskausviikoilla 37–41 tarkastukset ovat kahden viikon välein. Lasta odottavan perheen laaja terveystarkastus järjestetään raskausviikolla 13–18. Äitiysneuvolan kotikäyntejä järjestetään ensisynnyttäjälle kaksi kertaa, muille yhden kerran. Kotikäynnit ovat raskausviikolla 30–32 (ensisynnyttäjät) sekä 1–7 vuorokautta synnytyssairaalasta kotiutumisen jälkeen. Kumpikin kotikäynti voidaan korvata neuvolavastaanotolla. Synnytyksen jälkitarkastus on ajankohtainen 5–12 viikon kuluttua synnytyksestä. (Kustannus Oy Duodecim 2023.) Säännöllisen synnytyksen jälkitarkastuksen voi tehdä lääkäri tai siihen erillisen koulutuksen saanut terveydenhoitaja. Jos synnytys on ollut epäsäännöllinen tai jos synnyttäjä niin haluaa, jälkitarkastuksen tekee lääkäri. (Päijät-Sote.)

Lastenneuvolan määräaikaiset tarkastukset ovat 1–4 ja 4–6 viikon, kahden, kolmen, neljän, viiden, kuuden, kahdeksan ja 12 kuukauden iässä sekä kahden, kolmen, viiden ja kuuden vuoden iässä. Laajat terveystarkastukset järjestetään neljän ja 18 kuukauden sekä neljän vuoden iässä. Kuudennen ikävuoden neuvolatarkastuksen jälkeen lapsen tiedot siirretään kouluterveydenhuoltoon. (THL 2023.)

2.2 Sateenkaarisanastoa

Jokaisella meillä on oma identiteettimme. **Identiteetillä** tarkoitetaan henkilön minäkuvaa. Siihen sisältyy mm. sosiaaliset identiteetit sekä seksuaali- ja sukupuoli-identiteetit. Kuka minä olen? (MIELI Suomen mielenterveysseura ry 2022.)

Sukupuolivähemmistöön kuuluvaksi kokevat itsensä yleensä henkilöt, jotka eivät koe kuuluvansa binääriseen sukupuoli- ja sukupuolijakaumaan (vain mies tai nainen) (Seta ry c). **Muunsukupuolisen** ihmisen sukupuoli-identiteetti voi olla jostakin miehen ja naisen väliltä tai niiden ulkopuolelta. Aiemmin käytettiin enemmän sanaa transgender. Kaikki binäärisen sukupuolijaon ulkopuoliset henkilöt eivät kuitenkaan koe muunsukupuolisuutta sukupuoli-identiteetiksensä. **Transsukupuolinen** ihminen kokee olevansa muuta sukupuolta, kuin mitä syntymässä on määritelty. (Helsinki Pride -yhteisö ry 2023.) **Seksuaalivähemmistöihin** kuuluvat esimerkiksi bi-, homo-, lesbo- ja pan-ihmiset, eli kaikki, jotka kokevat seksuaali-identiteettinsä olevan jotain muuta kuin heterous (Seta ry c).

Sateenkaariperheen määritelmänä voidaan pitää, että joku perheen vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuoli-identiteettinsä perusteella vähemmistöön. Identiteetin määrittäminen perustuu henkilön omaan kokemukseen ja itsemäärittelyyn. Perhemuotoja on useita erilaisia ja jokaisella perheellä on oma käsityksensä perheeseen kuuluvista henkilöistä. (Sateenkaari-perheet ry a.) **Polyamorisessa perheessä** on useampi vanhempi, jotka elävät toistensa kanssa parisuhteessa, esimerkiksi kaksi isää ja yksi äiti. Vanhemmat voivat olla kaikki keskenään parisuhteessa, tai esimerkiksi yhdellä vanhemmalla voi olla useampi parisuhde ilman, että muut osapuolet ovat parisuhteessa keskenään. **Apilaperheessä** lapset ovat yhteisiä, mutta perheyksiköt erillisiä. Kaikki perheen vanhemmat eivät välttämättä ole suhteessa keskenään. Näin voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa naispari ja miespari ovat päättäneet yhdessä perustaa perheen. Kaikki apilaperheen vanhemmat ovat yleensä lasten sosiaalisia vanhempia. Juridisia vanhempia voi olla kuitenkin vain kaksi. **Kumppanuusvanhemmuudessa** perhe perustetaan yhteisellä sopimuksella ilman, että vanhemmat ovat suhteessa keskenään. (Seta ry c.)

3 Opinnäytetyön toteutus

3.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla selvittää, millaista tukea erityisesti sateenkaariperheet tarvitsevat äitiys- ja lastenneuvolassa ja millaisia keinoja neuvoloissa tai vastaavien asiakasryhmien palveluissa on jo käytössä. Tavoitteena on tuottaa koottu tietopaketti, josta esimerkiksi terveydenhoitajat saavat keinoja sateenkaariperheiden kohtaamiseen ja josta selviää, millaisia vähälle huomiolle jääneitä erityistarpeita sateenkaariperheillä on.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaiset toimintatavat sateenkaariperheet tai heidän kanssaan työskentelevät terveydenhuollon ammattilaiset ovat kokeneet hyviksi lasten ja perheiden palveluissa?
2. Millaisiin käytäntöihin lasten ja perheiden palveluissa sateenkaariperheet tai heidän kanssaan työskentelevät terveydenhuollon ammattilaiset kaipaavat muutosta?

3.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyön menetelmäksi valittiin kuvaileva kirjallisuuskatsaus, koska se antaa tutkijalle vapauden sisällyttää aineistoon niin tieteellisiä kuin ei-tieteellisiäkin julkaisuja (Kangasniemi ym. 2013). Tarkoituksena oli koota yhteen jo olemassa olevaa tietoa aiheesta, jota vaikutti olevan tutkittu niukasti, joten menetelmä sopi hyvin tähän tarkoitukseen.

Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tarkastella ja koota asiakokonaisuuksia, kehittää olemassa olevia teorioita ja luoda uusia. Katsauksen avulla voidaan nostaa esiin valitun aiheen tai ilmiön ongelmia ja kuvata myös historiaa ja kehitystä. Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri luokkaan: kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. (Salminen 2011.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla kootaan yhteen jo tutkittua tietoa sekä analysoidaan olemassa olevien tietojen yhteneväisyyksiä ja ristiriitoja, sekä etsitään mahdollisia tietoukkoja. Pohjana on tutkimuskysymys, johon vastataan kuvailevalla, laadullisella tuotoksella. Opinnäytetyössä tutkimuskysymysten muodostamisen jälkeen valittiin käytettävä aineisto. Katsaus koottiin tarkastelemalla ja analysoimalla aineistoa tutkimuskysymysten mukaisesti. (Kangasniemi ym. 2013.)

3.3 Aineiston haku ja valinta

Opinnäytetyössä käytettävä aineisto haettiin Cinahl-, Scopus- ja Academic Search Elite -tietokantoja hyödyntäen. Löydetyn aineiston vähäisyyden vuoksi aineistoa täydennettiin myös Google Scholarista sekä tutkien löydettyjen artikkelien ja aihetta koskevien julkaisujen lähdeluetteloita. Lisäksi sopivaa kirjallisuutta haettiin myös Kyyti-kirjastojen Finna-palvelusta. Aineiston hakuprosessia on kuvattu taulukossa 1.

Tietokanta	Tulokset	Sisäänottokriteerit: v. 2011–2024, suom. tai engl. kielinen julkaisu, kokoteksti saatavilla	Työhön hyväksytyt artikkelit
Cinahl	31	21	1
Scopus	30	30	1
Academic Search Elite	80	80	1
Google Scholar + lähdeluettelot			13

Taulukko 1. Aineiston haku

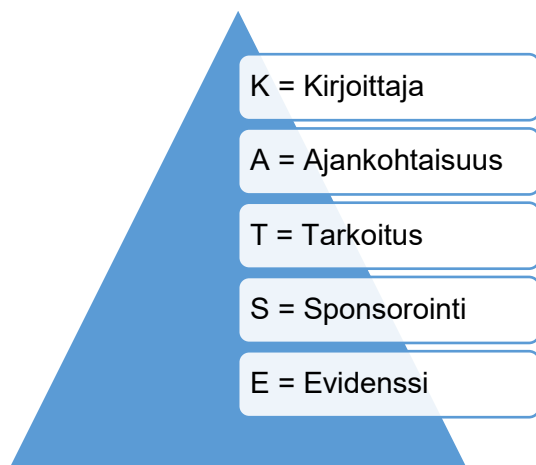
Tiedonhaussa käytettiin seuraavia hakusanoja: sateenkaariperhe* OR sateenkaarivanhem* OR "monimuotoinen perhe*" OR "lgbt famil*" OR "rainbow famil*" OR "lgbt parent*" OR "rainbow parent*" AND tuki* OR tukeminen OR tuentar* OR kokemuks* OR support* OR experience* AND neuvol* OR äitiyshuol* OR lastenneuvol* OR childcar* OR matern* OR prenatal* OR infant*.

Hakutulosten aikaväli rajattiin ensin vuosiin 2013–2024, mutta löytyneiden aineistojen vähäisyyden vuoksi aikaväliä lavennettiin parilla vuodella, jolloin haku rajattiin lopulta vuosille 2011–2024. Kirjallisuuskatsaukseen valitut artikkelit ovat julkaistu aikavälillä 2012–2023. Käytetyistä materiaaleista kahdessa ei ollut vuosilukua saatavilla, mutta kyseessä olevat opas ja ammattilaisille suunnattu tietosivu löydettiin usein päivitettäviltä, luotettavilta verkkosivustoilta. (Fimea 2022.) Soveltuvan aikavälin lisäksi sisäänottokriteereitä olivat

saatavilla oleva kokoteksti, suomen- tai englanninkielinen julkaisu sekä tutkimuskysymyksiin vastaaminen. Valittu aineisto on esitelty liitteessä 1.

Tiedonhaku oli haastavaa. Sopivaa hakusanayhdistelmää oli vaikea hahmottaa ja esimerkiksi PubMediä kokeiltaessa hakukone ei sisällyttänyt esimerkiksi sanoja ”sateenkaariperhe” ja ”lgbtq famil*” hakuun lainkaan, jolloin hakutulokset eivät vastanneet haluttua. Lopulta tietokantahakua parempi tulos saatiin hakemalla aineistoa muilla tavoilla.

Aineiston laadun arvioinnissa hyödynnettiin Fimean (2022) KATSE-menetelmää (Kuvio 1). Nimetyt kirjoittajat olivat tutkijoita ja/tai asiantuntijoita. Kahteen julkaisuun ei ollut löydettävissä kirjoittajia, mutta niistä kumpikin löydettiin luotettavaksi arvioiduilta sivustoilta. Näiden sivustojen ylläpitäjät ovat sateenkaariperheiden asioita ajavia järjestöjä/verkostoja. Tarkoitusta arvioitiin tutkimusten tiivistelmäosioiden avulla sekä muiden julkaisujen tekstisisällön asiallisuutta tarkastelemalla. Tutkimusten mahdollisissa rahoittajissa ei ollut nähtävissä epäluotettavuustekijöitä. Myös evidenssin arvioitiin olevan kunnossa kaikkien julkaisujen kohdalla.

Kuvio 1. KATSE-menetelmä (mukaillen Fimea 2022)

Aineistoon valikoitui systemaattisen tiedonhaun sekä muiden tiedonhakatapojen kautta yhteensä 16 julkaisua (liite 1). Kotimaisia tutkimuksia liittyen aihepiiriin on tehty valitettavan vähän. Löytyneistä kotimaisista tutkimuksista suurin osa on tehty ennen vuotta 2010 ja ovat siten haluttuun aikaväliin nähden liian vanhoja. Aikaväliin sopivia, kotimaisia tutkimuksia löytyi kaksi, joista kummatkin olivat englanninkielisiä. Niiden lisäksi aineistoon sisällytettiin myös aihetta koskevia, ei-tieteellisiä suomenkielisiä julkaisuja. Kotimaisten aineistojen lisäksi työhön valittiin ulkomaisia, englanninkielisiä tutkimuksia, joista yksi oli tehty Iso-

Britanniassa, kaksi Ruotsissa, yksi Chilessä, kaksi Norjassa, kaksi Australiassa ja yksi Yhdysvalloissa. (Fimea 2022.)

Suomalainen neuvolajärjestelmä on ainutlaatuinen. Sen vuoksi ulkomaisista tutkimuksista valittiin sellaisia, joissa tutkittavana on ollut sateenkaariperheitä, joihin joko odotetaan lasta tai joissa on neuvolaikäisiä, alle 6-vuotiaita lapsia. Osassa tutkimuksista tutkittavina on ollut myös terveydenhuollon ammattilaisia, jotka työskentelevät lasta odottavien sateenkaariperheiden ja/tai alle 6-vuotiaiden lasten kanssa.

3.4 Aineiston analyysi

Opinnäytetyössä kuvailevan kirjallisuuskatsauksen analyysimenetelmäksi valittiin teemoittelu, joka on yksi laadullisen sisällönanalyysin menetelmistä. Teemoittelulla nostetaan esiin aineistoissa toistuvia teemoja, jotka tukevat tutkimuskysymysten selvittelyä. Teemoja ei määritetä etukäteen, vaan ne syntyvät aineistoanalyysin tuloksena. Tutkimusraporttiin liitetään usein sitaatteja aineistosta. Näiden tarkoituksena on antaa lukijalle kuvaa siitä, mihin tutkijan esiin nostamat teemat perustuvat. (Juhila.) Aineistosta nousi selkeästi neljä toisistaan eriävää teemaa, jotka sopivat kumpaankin tutkimuskysymykseen: laadukkaan palvelun vaatimukset, vanhemmuuden tukeminen, ympäristön vaikutukset sekä vertaistuen merkitys.

Aineiston analysointi aloitettiin kääntämällä englanninkieliset artikkelit huolellisesti suomeksi hyvän ymmärtämisen takaamiseksi. Seuraavaksi kaikki artikkelit ja muut julkaisut luettiin huolella läpi, jolloin esiin nousivat edeltävässä kappaleessa mainitut teemat. Teemojen avulla artikkelit analysoitiin huolella säilyttäen poimintojen konteksti. Analysoidut tulokset kirjattiin opinnäytetyöraporttiin huolehtien asianmukaisista lähdeviittauksista (TENK 2023).

4 Tulokset

4.1 Laadukkaan palvelun tuottaminen

Asiakaslähtöisyys on olennainen osa terveydenhuollon ammattilaisten työtä (Karvinen & Venesmäki 2019) ja lisäksi perheiden ollessa kyseessä perhekeskeisyys on erityisen tärkeää. Perhekeskeisyyden merkitys korostuu haavoittuvimmassa asemassa olevien perheiden, kuten sateenkaariperheiden kohdalla (Shields ym. 2012). Ammatilaisen on tiedostettava omat ennakoasenteensa sekä mielipiteensä (Sateenkaariperheet ry b; Griggs 2021; Hakulinen ym. 2022). Sateenkaariperheiden kohtaamisessa ammatilaisen on tärkeää säilyttää ammatillisuutensa ja jättää omat mielipiteensä, asenteensa, ennakkoluulonsa ja näkemyksensä kohtaamisen ulkopuolelle (Monimuotoiset perheet -verkosto; Sateenkaariperheet ry b), jotta kunnioittavan, hyväksyvän ja ennakkoluulottoman hoidon toteuttaminen sekä sateenkaariturvallisuuden huomiointi on mahdollista (Sateenkaariperheet ry b; Griggs ym. 2021). Toisaalta sukupuolen ja seksuaalisuuden tuominen keskusteluun ei ole aina välttämätöntä, joten ammatilaisen on mietittävä tilanteen mukaan, onko esimerkiksi sukupuolen kysyminen tarpeellista (Karvinen & Venesmäki 2019). Onnistuneeseen kohtaamiseen päädytään, kun pyritään perheen parhaaseen riippumatta perhemuodosta tai omista mielipiteistä ja arvoista (Sateenkaariperheet ry b).

Ammatilaisen on kyettävä ottamaan vastaan uutta tietoa ja haluttava kehittää omaa osaamistaan. Kaikkea ei voi eikä pidä osata etukäteen, mutta tietoaukot täytyy tunnustaa. Eitietämisen tunnustaminen on uuden oppimisen alku. (Monimuotoiset perheet -verkosto; Sateenkaariperheet ry b). Virheen tehdessään ammattilainen voi pyytää anteeksi. (Monimuotoiset perheet -verkosto; Griggs 2021). Ymmärtääkseen täysin sateenkaariperheiden elämää on ammatilaisen sukeltettava perheen maailmaan ja koetettava katsoa asioita sateenkaariperheen näkökulmasta (Haugland ym. 2023). Perheen kanssa voi keskustella siitä, kuinka perheen kanssa asioidaan ja esimerkiksi millä nimillä he toivovat heitä kutsuttavan. Sateenkaariperheitäkin on erilaisia ja asiointiin voi vaikuttaa muiden tekijöiden lailla myös kulttuurierot. Joka tapauksessa työn on perustuttava perustuslain ja tasa-arvolain vaatimuksiin sukupuolten tasa-arvon turvaamiseksi. (Hakulinen ym. 2022.) (Monimuotoiset perheet -verkosto; Sateenkaariperheet ry b.; Griggs ym. 2021; Hakulinen ym. 2022; Haugland ym. 2023.)

Ammattilaiset tiedostavat, että itsereflektio voi olla olennainen osa sensitiivisyyden ja pätevyyden luomisessa työskenneltäessä ihmisten tai ryhmien kanssa, joiden seurassa ei tunne oloaan mukavaksi (Von Doussa ym. 2016). Sateenkaarivanhempien luottamukseen laadukkaasta palvelusta vaikuttaa turvallisuuden tunne, ammatilaisen kyky kohdata perhe

kunnioituksella, laadukas hoito sekä terveydenhuollon helppo saavutettavuus. Erityisesti puhelinpalvelu koetaan tärkeäksi. (Kerppola ym. 2019.) Sateenkaarivanhemmat arvostavat myös erityisesti sateenkaariperheille suunnattuja palveluita ja kokevat yhtenevyyttä, jos ammattilainen on joko itse sateenkaari-ihminen tai ei kuulu perinteisiin sukupuolimalleihin. (Klittmark ym. 2019.)

Sateenkaarivanhemmat arvostavat ammattilaisten tietämystä ja ammattilaisuutta, mutta korostavat myös omaa asiantuntijuuttaan koskien itsensä sekä lastensa terveysasioita ja elämäntapaa (Sateenkaariperheet ry b; Kerppola ym. 2019). Vanhemmat kokevat välttämättömäksi, että ammattilaiset kunnioittavat tätä asiantuntijuutta (Kerppola ym. 2019). He kokevat luottamuksellisen suhteen hoitajan kanssa vaikuttavan suuresti heidän kokemukseensa vanhemmuudesta (Haugland ym. 2023). Suhteen laadun katsotaan olevan parempi, kun hoitajalle on helppo puhua, hoitaja kohtaa heidät sensitiivisellä asenteella (Haugland ym. 2023) ja keskittyy aktiivisesti kuuntelemaan vanhempia (Sateenkaariperheet ry b; Kerppola ym. 2019; Haugland ym. 2023). Hoitajan toivotaan havainnoivan ja ottavan huomioon vanhempien tarpeet, halut ja mielipiteet (Kerppola ym. 2019). Kokonaisvaltaisen hoidon edellytykset kuvataan samanlaisiksi kuin kaikilla muillakin, mutta samaan aikaan tarpeet ovat yksilöllisiä ja uniikkeja (Griggs ym. 2021). Vanhemmat arvostavat myös johdonmukaisuutta, vähäistä hoitajien vaihtuvuutta sekä riittävää ajankäyttöä, jotta perhe ja ammattilaiset tulevat tutuiksi toisilleen eikä perheiden tarvitse joka kerta selittää perheen kokoonpanoa, olosuhteita ja tarpeita uudelle hoitajalle (Kerppola ym. 2020; Haugland ym. 2023). Myös avunpyytäminen on perheille helpompaa, kun vastassa on tuttu hoitaja (Kerppola ym. 2020).

Tiedon toivotaan kulkevan sähköisesti eri ammattilaisten välillä. Hyvä tiedonkulku eri ammattilaisten välillä hyödyttää erityisesti perheitä, jotka ilmoittavat perhemuotonsa. Kun ammattilainen on lukenut tiedot etukäteen, perheen ei tarvitse nähdä ammattilaisen reaktioita ja mahdollisia negatiivisia olettamia. (Kerppola ym. 2020.) Klittmarkin ym. (2019) mukaan vanhemmat kokevat myös tärkeäksi, että heidän itsestään ja perheestään käyttämät nimitykset sekä heidän perhemuotonsa on kirjattu sähköiseen järjestelmään, jotta ammattilaisten on mahdollista tutustua perheeseen jo etukäteen.

Dahl & Malterud (2015) kirjoittavat artikkelissaan, että tutkittavana olleet sateenkaarivanhemmat korostavat onnistuneen ensikohtaamisen vaikutusta ammattilaisen kanssa nähdäksesi tulemisen tunteeseen. Esimerkiksi kättely ja katsekontakti ystävällisen hymyn kera koetaan tärkeäksi. Myös sanavalinnoilla on merkitystä: sanomalla ”te” (monikossa) tai ”te molemmat” luodaan vanhemmille tunne, että koko perhe on huomioitu. Von Doussan ym. (2016) tutkimuksessa todetaan, että ammattilaiset voivat helpottaa samansukupuolisten

vanhempien oloa kohtelemalla heitä kuin muitakin vanhempia, mutta tiedostaen kuitenkin heidän uniikit tarpeensa ja mahdolliset haasteensa.

Ympäristön sateenkaariturvallisuuden suhteen olennaista on luoda ilmapiiri, jossa vanhempien on mahdollista tuntea olonsa nähdyksi, arvostetuksi, turvalliseksi ja mukavaksi (Kerppola ym. 2020). Konkreettisia keinoja käytettäväksi ovat esimerkiksi sukupuolineutraalit opasteet ja sateenkaari-ihmisten terveyttä koskevat tietolehtiset sijoitettuna muiden asiakasryhmien tietolehtisten viereen (Kerppola ym. 2020; Haugland ym. 2023).

4.2 Vanhemmuuden tukeminen

Sateenkaariperheille on tutkimusten mukaan tärkeää, että he saavat itse määritellä seksuaalisuutensa, sukupuolensa, perhemuotonsa ja -kokoonpanonsa (Monimuotoiset perheet -verkosto; Karvinen & Venesmäki 2019; Moring & Kerppola 2019; Kerppola ym. 2019) sekä sen, millä nimityksillä he haluavat heitä kutsuttavan (Monimuotoiset perheet -verkosto; Karvinen & Venesmäki 2019; Moring & Kerppola 2019; Appelgren Engström ym. 2019; Kerppola ym. 2019). Sukupuolen kokemus sekä seksuaalisuus ovat moninaisia, eivätkä näy läheskään aina päällepäin. Äidin ja isän tms. sukupuolittavien termien sijaan voidaan puhua esimerkiksi vanhemmista, puolisoista tai kumppaneista. (Karvinen & Venesmäki 2019; Hakulinen ym. 2022.)

Toisaalta sateenkaarivanhemmat myös toivovat, että heidät kohdataan omana itsenään ja huomioidaan, että he ovat enemmän kuin pelkästään heidän sukupuolensa tai seksuaalinen suuntautumisen suuntautumisen. Ammatilliselta saadun arvostuksen koetaan kohottavan vanhempien itsetuntoa ja voimaantumista. (Kerppola ym. 2020.) Oikeiden, asianmukaisten nimitysten ja sanavalintojen käyttäminen palvelutilanteissa voi lisätä sateenkaarivanhempien hyvinvointia sekä voimaannuttaa heitä vanhemmuudessaan (Appelgren Engström ym. 2019; Kerppola ym. 2019; Griggs ym. 2021; Haugland ym. 2023). Kaikki vanhemmat tulisi huomioida tasa-arvoisesti riippumatta heidän biologisesta tai laillisesta siteestään lapseen tai heidän vanhemmuusroolistaan (Kerppola ym. 2020; Haugland ym. 2023). Sateenkaarivanhemmat arvostavat hoitajan kykyä poimia käyttämäänsä kieleen perheen käyttämiä nimityksiä ja termejä ja huomioida vanhemmuuden puheessaan (Kerppola ym. 2019; Kerppola ym. 2020). Jos terminologiassa tapahtuu virheitä, sitä ei koeta ongelmaksi, jos hoitaja on selvästi yrittänyt parhaansa (Dahl & Malterud 2015; Haugland ym. 2023).

Sateenkaarivanhempien vanhemmuutta voidaan tukea kysymällä avoimia kysymyksiä ja kuuntelemalla tarkasti saadut vastaukset (Sateenkaariperheet ry b; Kerppola ym. 2020) ja voimaannuttaa vanhempia myös osallistamalla heitä heidän perhettään koskevaan päätöksentekoon sekä huolehtimalla hyvästä tiedonkulusta (Kerppola ym. 2020; Haugland ym.

2023). Lisäksi voidaan avoimesti kysyä, mistä aiheista perheillä olisi tarve keskustella (Karvinen & Venesmäki 2019; Haugland ym. 2023). Osallistavan ilmapiirin on pohjaututtava luottamukseen ja kunnioitukseen (Griggs ym. 2021). Vanhemmat kokevat tukevana tekijänä myös mahdollisuuden valita, milloin osallistua päätöksentekoon (Kerppola ym. 2020). Tutkimusten mukaan osallistaminen saa vanhemmat tuntemaan, että heidän perhemuotonsa ja vanhemmuutensa nähdään ja tunnustetaan (Kerppola ym. 2019). Sateenkaarivanhemmat haluavat tulla kohdelluksi samalla lailla kuin muutkin vanhemmat (Dahl & Malterud 2015; Kerppola ym. 2020; Haugland ym. 2023). He tarvitsevat kannustusta ja hyvää palautetta vanhemmuudestaan. He haluavat kuulla, että heidän perheensä on yhtä hyvä kuin muutkin perheet. Vanhemmat voimaantuvat, kun ammattilainen osoittaa ymmärrystä heitä kohtaan ja kunnioittaa heidän päätöstään haluta vanhemmiksi. (Kerppola ym. 2020.)

Osallistavasta ilmapiiristä hyvä esimerkki on tuotu esiin Dahlin & Malterudin (2015) tutkimuksessa, jossa nostetaan esiin ei-synnyttäneiden lesboäitien muistoja synnytyssalista. Esimerkiksi, yksi ei-synnyttänyt äiti oli saanut vastasyntyneen vauvansa ihokontaktiin synnytyssalissa, toinen kertoo, kuinka häntä oli ohjattu tukemaan synnyttävää puolisoaan. Osallistava ilmapiiri sai kiitosta.

Vanhemmat tarvitsevat henkistä tukea yhteyden muodostamiseksi vastasyntyneeseen lapseen (Kerppola ym. 2020). Hoitajien antamaa tukea, tietämystä ja käytännön neuvoja arvostetaan (Appelgren Engström ym. 2019; Kerppola ym. 2020). Konkreettista tukea kaivataan arkisiin asioihin, kuten lapsen kasvatukseen, kehitykseen ja lapsesta huolehtimiseen (Kerppola ym. 2020). Lapsesta huolehtimiseen liittyy vahvasti ravinnonsaanti. Rintaruokinta on mahdollista myös esimerkiksi transmiehelle, joka on kantanut ja synnyttänyt lapsensa tai ei-synnyttäneelle vanhemmalle tai transnaiselle, joiden maidontuotanto voidaan mahdollisesti käynnistää lääkkeellisesti. Toisaalta myös ei-ravitseva imetys on mahdollista ja jotkut vanhemmat ovat kokeneet sen parantavan yhteyttä lapseen. Hoitajan tulee olla tietoinen erilaisista vaihtoehtoista, kertoa jo raskauden alkuvaiheessa mahdollisuuksien olemassaolosta vanhemmille ja tukea heitä valinnoissaan tuomitsematta. Myös pulloruokinta joko pumpatulla ihmisenmaidolla tai korvikkeella on yhtä lailla sallittua. Sanavalinnoilla voidaan vaikuttaa siihen, millainen kuva aiheesta annetaan. Voidaan puhua esimerkiksi ihmisenmaidosta äidinmaidon sijaan. (Griggs ym. 2021.)

Sateenkaariperheiden kanssa työskenneltäessä tulisi muistaa katsoa kokonaistilannetta, eikä olettaa mitään (Sateenkaariperheet ry b.; Moring & Kerppola 2019; Hakulinen ym. 2022). Perheet ovat keskenään erilaisia: myös yhden vanhemman perhe on perhe ja sateenkaariperheeseen voi kuulua yksi, kaksi tai useampia vanhempia lapsineen. Perheenjäsenet voivat asua joko samassa tai eri talouksissa ja vanhemmuuskuviot vaihtelevat paljon

perheen mukaan. Myös perinteiseksi katsottu ydinperhe voi olla sateenkaariperhe, jos perheen toinen vanhempi kuuluu sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön. Vanhemmuuden tukemisessa on siis syytä muistaa ottaa huomioon kaikki lapsen vanhemmat ja selvittää kunkin vanhemman rooli perheessä (Moring & Kerppola 2019; Hakulinen ym. 2022) sekä antaa tukea juuri niihin perhesuhteisiin, joihin kukin perheenjäsen tukea kaipaa (Moring & Kerppola 2019).

Perheenmuodostukseen on monia erilaisia tapoja. Perheen lapset voivat olla saaneet alkunsa perinteisin keinoin tai luovutetuilla sulusoluilla tai he voivat olla adoptoituja. Geneettiset ja biologiset tekijät mietityttävät vanhempia: kuinka näistä asioista puhutaan lapselle? Milloin on sopiva aika? Ammatilaisen tulee olla valmis keskustelemaan ja antamaan tukea myös näissä pohdinnoissa. (Moring & Kerppola 2019.)

Kuten muutkin perheet, myös sateenkaariperheet tarvitsevat tietoa, tukea ja neuvoja vanhemmuuden lisäksi esimerkiksi parisuhteesta tai seksuaalisuudesta sekä taloudellisiin paineisiin, työelämään paluuseen ja synnytyksen jälkeisen masennuksen ennusoireisiin liittyen. Näiden sekä muiden arjen toimivuuteen vaikuttavien asioiden toimivuuden puheeksi ottaminen on ammatilaisen tehtävä. Vanhemmat arvostavat sitä, että ammatilainen on kiinnostunut heidän arjestaan ja hyvinvoinnistaan. (Moring & Kerppola 2019; Kerppola ym. 2020; Haugland ym. 2023.) Ammatilaisella tulee myös olla tietoa sateenkaariperheitä koskevasta lainsäädännöstä (Sateenkaariperheet ry b) sekä saatavilla olevista palveluista, kuten sosiaalipalveluista ja sateenkaarijärjestöistä sekä vertaistuellisista palveluista (Kerppola ym. 2020).

Sateenkaarivanhemmat kokevat vertaistuen olevan tärkeää niin vanhempien itsensä kuin heidän lastensakin takia. Vanhemmat haluavat, että he sekä heidän lapsensa näkevät muita samanlaisia perheitä. Erityisesti sateenkaarivanhemmille suunnatut vanhempainryhmät ovat toivottuja ja tärkeäksi koettuja. (Appelgren Engström ym. 2019; Klittmark ym. 2019; Haugland ym. 2023.) Vanhempainryhmillä on tärkeitä tehtäviä, kuten tukea vanhempia muodostamaan kiintymyssuhde lapseensa ja vastata vanhempien huoliin lapsiinsa liittyen (Appelgren Engström ym. 2019).

4.3 Muutoksen tarve

Muutokselle ja sateenkaariperheiden hoidon kehittämiseksi nähdään tarpeita monesta eri näkökulmasta. Kehittämistarpeiden pohjalla on usein tietämättömyys ja koulutuksen puute. Sateenkaariperheiden tukemiseen ja kohtaamiseen liittyviä tekijöitä tulisi käsitellä laajemmin sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa sekä mahdollistaa ammatilaisten lisäkouluttaminen. Niin sateenkaariperheet kuin heitä hoitavat ammatillaisetkin nostavat esiin

koulutuksen ja harjoittelun välttämättömyyden ja sen puutteesta johtuvat haasteet sateenkaariperheiden hoidossa. (Shields ym. 2012; Von Doussa ym. 2016; Karvinen & Venesmäki 2019; Kerppola ym. 2020; Griggs ym. 2021; Alday-Mondaca & Lay-Lisboa 2021; Haugland ym. 2023.) Kokonaisvaltaisen, ennakkoluulottoman hoidon tarjoaminen tulisi sisällyttää laaja-alaisesti hoitoalan oppilaitosten opetussuunnitelmiin. Koulutuksen sisällyttämisellä opetussuunnitelmiin voitaisiin tulla tukkia sateenkaariperheiden hoitoon ja kohtaamiseen liittyviä tietoaukkoja. (Griggs ym. 2021.)

Huolimatta siitä, että asenteet sateenkaariväestöä kohtaan ovat parantuneet ajan myötä, monet opiskelijat tuntevat epämukavuutta tai epävarmuutta hoitaessaan sateenkaari-ihmisiä. Kannustamalla opiskelijoita pohtimaan sateenkaari-ihmisten hoidon erityispiirteitä ja lisäämään heidän tietouttaan aiheesta voitaisiin mahdollisesti avata reittejä avoimemmalle keskustelulle sekä vähentää eriarvoisuutta. (Griggs ym. 2021.) Opiskelijat sekä jo alalla työskentelevät kaipaavat lisätietoa sateenkaariperheiden elämän erityispiirteistä ja perhemuodoista (Moring & Kerppola 2019). Ammattilaiset voisivat lisäkoulutuksella kasvattaa pätevyyttään ja samalla jakaa ajatuksiaan sateenkaari-ihmisten hoitoon liittyen. Sateenkaarijärjestöjen yms. tahojen tarjoamia koulutuksia ja luentoja voitaisiin hyödyntää yhteistyön merkeissä. (Shields ym. 2012.) Ammattilaisten tulisi myös itse huolehtia ammattitaitonsa ylläpitämisestä (Karvinen & Venesmäki 2019).

4.3.1 Ammattilaisten näkökulma

Terveystieteiden ammattilaiset kuvaavat näkyvimpänä haasteena epävarmuutensa siitä, millaisia kysymyksiä on asiallista esittää esimerkiksi sateenkaari-ihmisten seksuaalisuuteen tai perhe-elämään liittyen tai millaisia sanavalintoja he toivovat käytettävän. Ammattilaiset kokevat tarvitsevänsä tietoa sateenkaariperheen muodostumistavoista sekä osallistamisesta. (Von Doussa ym. 2016.)

Ammattilaiset saattavat tietää, millaisia erityispiirteitä sateenkaariperheisiin liittyy, mutta eivät tiedä miten kysymykset ja keskustelunavaukset voisi esittää asianmukaisesti. He pelkäävät loukkaavansa sateenkaari-ihmisiä tai epäonnistuvansa heidän kohtaamisessaan. Ammattilaiset toivoisivat konkreettisia keinoja, kuten valmista, yksinkertaista kysymyspatteristoa, jonka avulla he voisivat päästä keskustelussa alkuun asiallisesti. Valmiiksi luotuja keskustelunavauksia ja asianmukaisesti muotoiltuja kysymyksiä voitaisiin harjoitella etukäteen myös käytännön tasolla. (Von Doussa ym. 2016.)

4.3.2 Sateenkaariperheiden näkökulma

Sateenkaarivanhemmat kuvaavat ammattilaisten kysyneen epäsopivia kysymyksiä ja osoittaneen epäkunnioitusta. Vanhemmat ovat kokeneet, että ammattilaiset eivät aina edes halua ottaa sateenkaari-ihmisiä huomioon tai ymmärtää heitä. Vanhemmat eivät haluaisi ottaa opettajan roolia kohtaamistilanteessa ammattilaisen kanssa, mutta ammattilaisten tietämättömyys sateenkaari-ihmisten elämän erityispiirteistä on heidät toisinaan pakottanut tähän. Ärtymystä on aiheuttanut myös epäsopivan kielen käyttö. Ammattilainen ei ole kysynyt millaisia sanoja tai nimityksiä voisi käyttää eikä ole peilannut omaan kieleensä asiakkaan käyttämiä sanoja. Vieraita sateenkaariperheitä kohdattaessa ei käytettäviä nimiä tai nimityksiä voida tietää kysymättä. (Sateenkaariperheet ry b; Von Doussa ym. 2016; Klittmark ym. 2019; Kerppola ym. 2019; Kerppola ym. 2020; Alday-Mondaca & Lay-Lisboa 2021; Hakulinen ym. 2022; Haugland ym. 2023.) Vanhemmat haluavat itse määrittää vanhemmuusnimikkeensä mieleisellään tavalla (Kerppola ym. 2019; Haugland ym. 2023). Ammattilaisilla tulee olla laajasti tietämystä erilaisista perhemuodoista, jotta koko perheen laadukas hoito ja tukeminen on mahdollista (Haugland ym. 2023).

Sukupuolen, seksuaalisuuden tai vanhemmuusnimityksen olettaminen tietämättä voi johtaa vääränlaiseen lopputulokseen (Sateenkaariperheet ry b). Esimerkiksi kysymys ”Kuka tämän lapsen äiti on?” voi kahden äidin perheessä saada ei-synnyttäneen äidin tuntemaan olonsa ulkopuoliseksi. Toisaalta avoimella kysymyksellä ”Keitä kaikkia perheeseesi kuuluu?” annetaan asiakkaalle mahdollisuus itse määrittää lapsensa vanhemmat ja heidän vanhemmuusnimikkeensä. (Sateenkaariperheet ry b; Appelgren Engström ym. 2019; Kerppola ym. 2019.) Liiallinen tai liian vähäinen sekä epäasiallisten kysymysten esittäminen sekä tarpeiden vähättely koetaan syrjivänä (Shields ym. 2012). Jotkut vanhemmat eivät ole uskaltaneet huomauttaa ammattilaisia väärän termin käytöstä, kun ammattilaiset ovat oletta- neet heidän olevan heteroseksuaaleja (Von Doussa ym. 2016). Sukupuolta tai seksuaali- suutta ei tulisi koskaan olettaa ulkoisen olemuksen perusteella (Von Doussa ym. 2016; Kar- vinen & Venesmäki 2019; Hakulinen ym. 2022).

Sateenkaarivanhemmat toivovat, että ammattilaiset ottaisivat paremmin huomioon heidän moninaiset perhemuotonsa, seksuaalisuutensa, tarpeensa sekä sukupuolensa ja hankkisi- vat tarvitsemaansa tietoutta. Huomioimatta jättäminen saa vanhemmat tuntemaan, ettei heidän perhettään tunnusteta tai kunnioiteta. He jopa pohtivat, onko heillä oikeus olla perhe. Jo tavalliset tunnustuksen merkit ja asianmukaiset sanavalinnat luovat tunteen osallisu- desta. (Von Doussa ym. 2016; Dahl & Malterud 2015; Klittmark ym. 2019; Haugland ym. 2023.) Eräs homoisä kuvaili, ettei halua korostaa parisuhdettaan seksuaalisen suuntautu- misensa takia, vaan siksi, että se on olennainen osa hänen perhemuotoaan (Von Doussa

ym. 2016). Vanhemmuuden tukemisessa tulisi ottaa huomioon kaikki vanhemmat alusta alkaen. Esimerkiksi kahden äidin perheessä myös ei-synnyttänyt äiti voi kaivata tukea ja huomiota, sillä ei-synnyttäneen kokemus vanhemmuusroolistaan voi olla omalla tavallaan haavoittuvainen. (Appelgren Engström ym. 2019; Kerppola ym. 2019; Haugland ym. 2023.) Ei-synnyttänyt vanhempi voi tuntea vanhempana epätasa-arvoisuutta tai hän voi kokea olevansa epäpätevä (Kerppola ym. 2019; Haugland ym. 2023) tai huolestunut siitä, millaista kohtelua tulee saamaan (Kerppola ym. 2020). Jos vanhemmuutta tai parisuhdetta ei tunnusteta, niitä ei voida myöskään tukea (Moring & Kerppola 2019; Haugland ym. 2023).

Sateenkaari-ihmisten kokonaisvaltaisen potilasarvioinnin tekeminen voi auttaa hahmottamaan heidän ja heidän perheensä erityistarpeita. Sateenkaarivanhemmat toivovat ammattilaisten tarkastelevan omia näkemyksiään, tietämystään sekä ennakkoluulojaan sateenkaariperheistä, jotta sateenkaariperheiden hoitoa voitaisiin parantaa. (Griggs ym. 2021.) Ammatilaisen tulee myös tarkastella omien olettamiensa asianmukaisuutta (Hakulinen ym. 2022) sekä pystyä muuttamaan omia työskentelytapojaan tarpeen mukaan (Sateenkaariperheet ry b).

Ammattilaisen tulisi kyetä ottamaan puheeksi myös haastavia aihepiirejä kuten seksi, seksuaalisuus ja sukupuoli-identiteetti sekä perhesuhteiden vääristyneet valtarakenteet kuten perheväkivalta. Sateenkaariperheet ovat tuoneet toistuvasti esiin, että ammatillaiset eivät osaa tai uskalla ottaa näitä asioita puheeksi. (Moring & Kerppola 2019, Kerppola ym. 2020.)

Sateenkaarivanhemmat toivovat, että ammatillaiset auttaisivat heitä löytämään ratkaisuja terveydenhuoltojärjestelmän rajoitusten ja lainsäädännön aiheuttamiin haasteisiin (Klittmark ym. 2019). Lainsäädännön saralla esimerkiksi osa apilaperheiden tosiasiallisista vanhemmista voi jäädä piiloon, koska juridisia vanhempia voi olla vain kaksi (Monimuotoiset perheet -verkosto). Elokuussa 2022 voimaan tullut uusi perhevapaamalli antaa aiempaa enemmän mahdollisuuksia, vapautta ja joustavuutta myös sateenkaariperheille. Ammatilaisen tulisi olla tietoinen myös tästä. (Hakulinen ym. 2022.)

Sateenkaariväestöllä on omia, spesifejä riskitekijöitä, joista ammatilaisen tulisi olla tietoisia. Yhtenä esimerkkinä tästä on lapsettomuuden yleisyydestä johtuva lesbojen kasvanut todennäköisyys sairastua rintasyöpään. (Karvinen & Venesmäki 2019.) Griggs ym. (2021) sekä Karvinen & Venesmäki (2019) kirjoittavat artikkeleissaan, että tutkimusten mukaan sateenkaari-ihmiset ovat myös alttiita mielenterveysongelmille, kuten masennukselle, itsetuhoisuudelle ja itsemurha-ajatuksille. Syitä ovat esimerkiksi ulkopuolisuuden ja erilaisuuden tunne ja päihteiden väärinkäyttö. Mielenterveyspalveluiden tulisi olla helposti saatavilla ja siellä työskentelevien ammatilaisen tulisi tuntea sateenkaariväestön hoidon erityispiirteet.

4.3.3 Terveyspalvelut

Terveyspalvelujärjestelmän ajatellaan olevan se alue, joka ylläpitää eriarvoisuutta. Sen vuoksi se on myös alue, josta voidaan antaa takeita oikeuksien toteutumiseksi. (Alday-Mondaca & Lay-Lisboa 2021.) Negatiivinen asenne sateenkaariperheitä kohtaan on tyypillistä (Kerppola ym. 2020). Terveyspalveluiden sukupuolittavia ja kankeita käytänteitä tulisi purkaa ja päivittää vastaamaan kaikenlaista moninaisuutta niin sukupuolten, seksuaalisuuden kuin vanhemmuuden ja perhemuotojenkin suhteen. Vastaanotolle voidaan kutsua pelkällä sukunimellä ja tapaamisen aikana voidaan käyttää alkuun sukupuolineutraaleja nimityksiä, kuten vanhempi tai lapsi. Jatkossa voidaan käyttää niitä nimiä tai nimityksiä, joita asiakas toivoo käytettävän. (Dahl & Malterud 2015; Karvinen & Venesmäki 2019, Haugland ym. 2023.) Esimerkiksi vanhemmuudelle voi olla monia erilaisia nimityksiä perinteisten äiti/isä termien lisäksi ja yhdessä perheessä voi olla useampi samanniminen vanhempi riippumatta geneettisistä, biologisista tai laillisista siteistä. Tämä tulisi huomioida niin puhutussa kuin kirjallisessakin kielessä. (Dahl & Malterud 2015; Klittmark ym. 2019.) Vastaanotolle yksin lapsen kanssa tulevalta äidiltä ei pitäisi kysyä isästä, vaan tarvittaessa toisesta vanhemmasta (Appelgren Engström ym. 2019).

Sateenkaariystävällisestä ympäristöstä ja työntekijöiden sateenkaaritietämyksestä voidaan viestiä konkreettisilla asioilla. Esimerkiksi kuvat sateenkaariperheistä tai sateenkaarilippu odotustiloissa ja/tai vastaanottohuoneessa tai sateenkaaripinssi hoitajan rintapielessä kertoo, että sateenkaari-ihmiset on huomioitu. Sateenkaari-ihmisten terveyttä ja perhe-elämää koskevien tietolehtisten sijoittelu muiden tietolehtisten viereen viestii sateenkaariperheiden olevan yhtä tärkeitä kuin kaikkien muidenkin. Sukupuolet voidaan huomioida esimerkiksi osoittamalla sukupuolineutraalit WC-tilat. (Klittmark ym. 2019; Kerppola ym. 2019; Kellsall-Knight 2021.) Vastaanottohuoneeseen on syytä varata tarpeeksi tuoleja kaikille vanhemmille (Hakulinen ym. 2022; Haugland ym. 2023) tai ainakin niitä on oltava helposti saatavilla. Liian vähäinen tuolien määrä voidaan tulkita viestinä siitä, että tavallisuudesta poikkeava perhemuoto ei sovi joukkoon (Haugland ym. 2023).

Terveyspalvelut pohjaavat usein edelleen heteronormatiiviseen ajatusmalliin. Heteronormista ajattelumallia ylläpidetään osin tiedostetusti ja osin tiedostamattomasti ja se on nähtävissä niin kulttuurisesti kuin yhteiskunnallisestikin. (Hakulinen ym. 2022.) Ajattelumalli aiheuttaa ulkopuolisuuden ja joukkoon sopimattomuuden tunteita sateenkaariperheissä (Kerppola ym. 2019). Lomakkeissa yms. on esimerkiksi vain vaihtoehdot ”mies” ja ”nainen” tai ”isä” ja ”äiti”. Näiden heteronormatiivisten ilmausten ulkopuolelle jää paljon sukupuolia, seksuaalisuuksia ja perhemuotoja. Sopivien nimitysten puuttuminen lomakkeista voi saada aikaan tunteen ulkopuolisuudesta tai näkymättömyydestä ja siitä, että perhe on erilainen

kuin muut. Lomakkeiden muuttaminen monimuotoisuuden huomioiviksi on välttämätöntä heteronormatiivisuuden murtamiseksi. (Shields ym. 2012; Dahl & Malterud 2015; Kerppola ym. 2019; Kerppola ym. 2020; Kelsall-Knight 2021; Haugland ym. 2023.) Esitietolomakkeissa oleva mahdollisuus ilmoittaa olevansa sateenkaarivanhempi koetaan mukavana tapana määrittellä itsensä. Lomakkeelta tieto siirtyy myös eteenpäin muiden asiaankuuluvien ammattilaisten käyttöön. (Kerppola ym. 2019.)

Heteronormatiivisuuden kokemusten takia terveystalvueluita käyttävät sateenkaariperheet suhtautuvat kohtaamisiin jo etukäteen varauksella (Klittmark ym. 2019). Heteronormatiiviset kokemukset voivat vähentää sateenkaarivanhempien luottamusta ammattilaisiin sekä halukkuutta käyttää palveluita (Appelgren Engström ym. 2019; Kerppola ym. 2019; Kerppola ym. 2020). Sateenkaarivanhempien mielestä on ammattilaisten velvollisuus luoda turvallinen ympäristö (Kerppola ym. 2019). Hetero-oletus tuntuu sateenkaariperheistä rajoittavalta ja eriarvoisavalta. Perheet tuntevat tarvetta todistella perhemuotoaan ja vanhemmuuttaan. (Haugland ym. 2023.) He saattavat myös jättää palveluita käyttämättä tai piilotella todellista identiteettiään tai perhemuotoaan huonon kohtelun pelossa. Perheen ei tulisi joutua pelkäämään saavansa huonoa kohtelua tai joutuvansa kohtaamaan homo- tai transfobiaa. (Monimuotoiset perheet -verkosto; Sateenkaariperheet ry b; Kerppola ym. 2019; Kerppola ym. 2020.) Aiemmat kokemukset huonosta kohtelusta voivat saada sateenkaarivanhemmat luomaan niin matalia odotuksia kohtaamisille ammattilaisten kanssa, että positiiviset kokemukset koetaan poikkeuksellisina (Haugland ym. 2023). Vanhemmat saattavat luoda keinoja itsensä suojelemiseksi. Ammattilaisten tulisikin siis olla erityisen tarkkaavaisia, että sateenkaariperheet tulevat kohdatuksi ja hoidetuksi kunnioituksella. (Kerppola ym. 2020.)

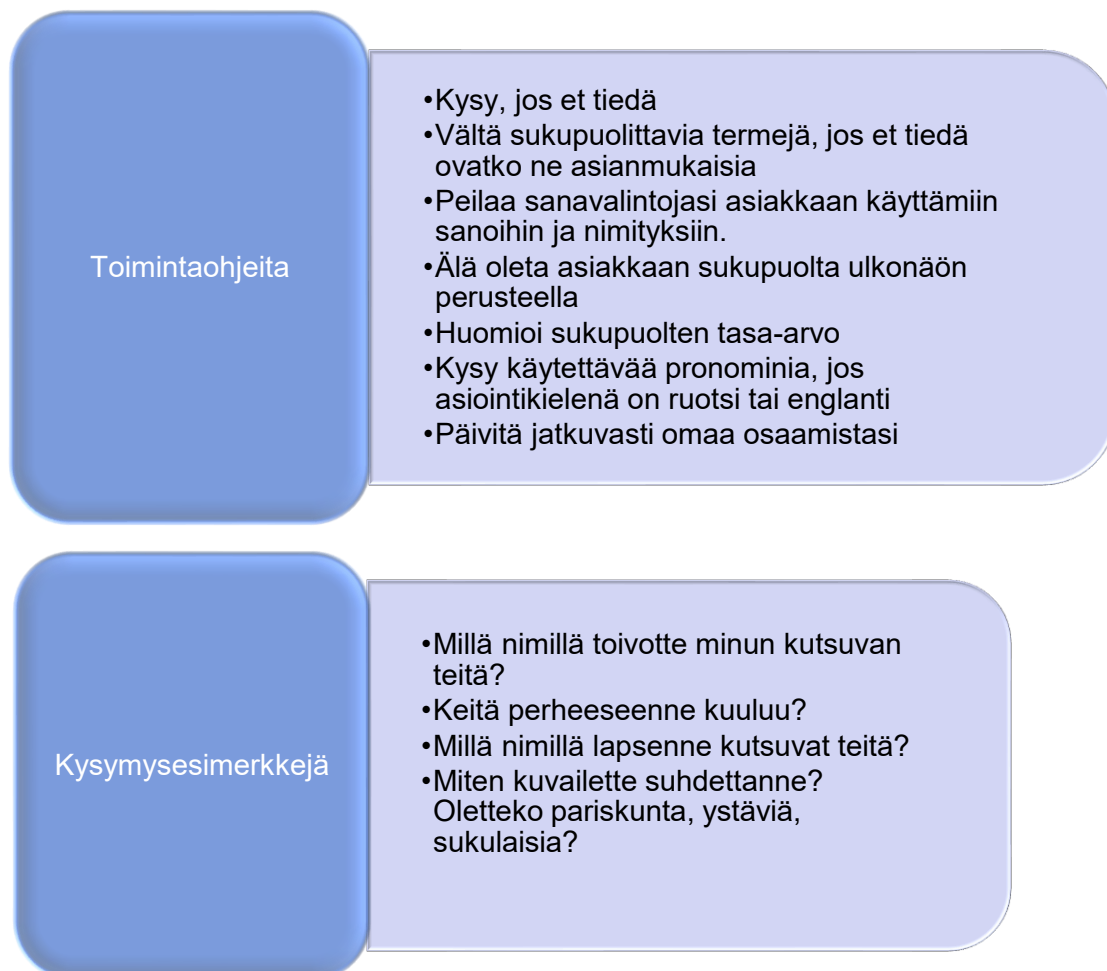
Vanheppainryhmien, jotka eivät ole kohdistettu suoraan sateenkaarivanhemmille koetaan pitävän yllä ajatusta perheestä, jonka vanhemmat ovat aina mies ja nainen. Lisäksi ko. vanheppainryhmien koetaan jakavan vanhemmat kahteen joukkoon, sateenkaariperheisiin ja ”normaaleihin” perheisiin. Siksi sateenkaarivanhemmat toivovat heille kohdistettuja ryhmiä, joissa he voisivat kokea yhteenkuuluvuutta muiden sateenkaarivanhempien kanssa ja joissa voitaisiin käsitellä juuri sateenkaariperheitä koskevia asioita. (Appelgren Engström ym. 2019; Klittmark ym. 2019; Kerppola ym. 2020; Haugland ym. 2023.)

Vertaistuen merkitys tulisi huomioida aiempaa paremmin. Terveystalvueluissa voitaisiin auttaa sateenkaariperheitä saamaan yhteys vertaisiinsa ja luomaan tukiverkostoja. (Shields ym. 2012; Appelgren Engström ym. 2019.) Sateenkaarivanhemmat myös esittävät, että yhteistyö sateenkaarijärjestöjen ja -yhteisöjen sekä terveydenhuollon välillä voisi auttaa sateenkaariperheitä saamaan tietoa sekä tuntemaan, käyttämään ja puolustamaan oikeuksiaan (Alday-Mondaca & Lay-Lisboa 2021). Appelgren Engström ym. (2019) tuovat myös

pohdinnassaan esille ajatuksen, jonka mukaan sateenkaariäitien tarve verkostoitua voisi johtua valinnasta olla osallistumatta vanhempainryhmiin tai jopa siitä, ettei heille olisi edes tarjottu mahdollisuutta osallistua.

4.4 Konkreettisia toimintaohjeita ja kysymysesimerkkejä

Terveystieteiden ammattilaiset ovat tuoneet esiin tarpeen yksinkertaisille ohjeistuksille sekä kysymyspatteristolle, joita he voisivat hyödyntää työssään kohdatessaan sateenkaari-perheitä (Von Doussa ym. 2016). Esimerkkikysymyksiä sekä toimintaohjeita on tuotu esiin selkeimmin Karvisen & Venesmäen (2019) sekä Von Doussan ym. (2016) artikkeleissa. Myös Hakulisen ym. (2022) oppaassa on kirjattuna ajatuksia toiminnan tueksi. Kuviossa 2 on poimintoja kysymyksistä ja ohjeistuksista.

Kuvio 2. Toimintaohjeita ja esimerkkikysymyksiä neuvolan henkilöstölle

5 Pohdinta

5.1 Keskeiset tulokset ja johtopäätökset

Opinnäytetyössä käytetyistä aineistoista nousee esiin neljä toisistaan eriävää teemaa: laadukkaan palvelun vaatimukset, vanhemmuuden tukeminen, ympäristön vaikutukset sekä vertaistuen merkitys. Nämä teemat toistuvat julkaisusta toiseen painopisteen vaihdellessa aineiston mukaan. Erityisesti sateenkaariperheiden tukikeinoja ja tuentarpeita vaikuttaa olevan tutkittu niukasti. Sateenkaariperheiden elämää koskevat tutkimukset vaikuttavat painottuvan kvalitatiivisiin tutkimuksiin, joissa on kartoitettu sateenkaariperheiden kokemuksia, sekä erilaisiin kirjallisuuskatsauksiin. Tutkimuksissa tehdyt havainnot toistuvat samankaltaisina tutkimuksesta toiseen.

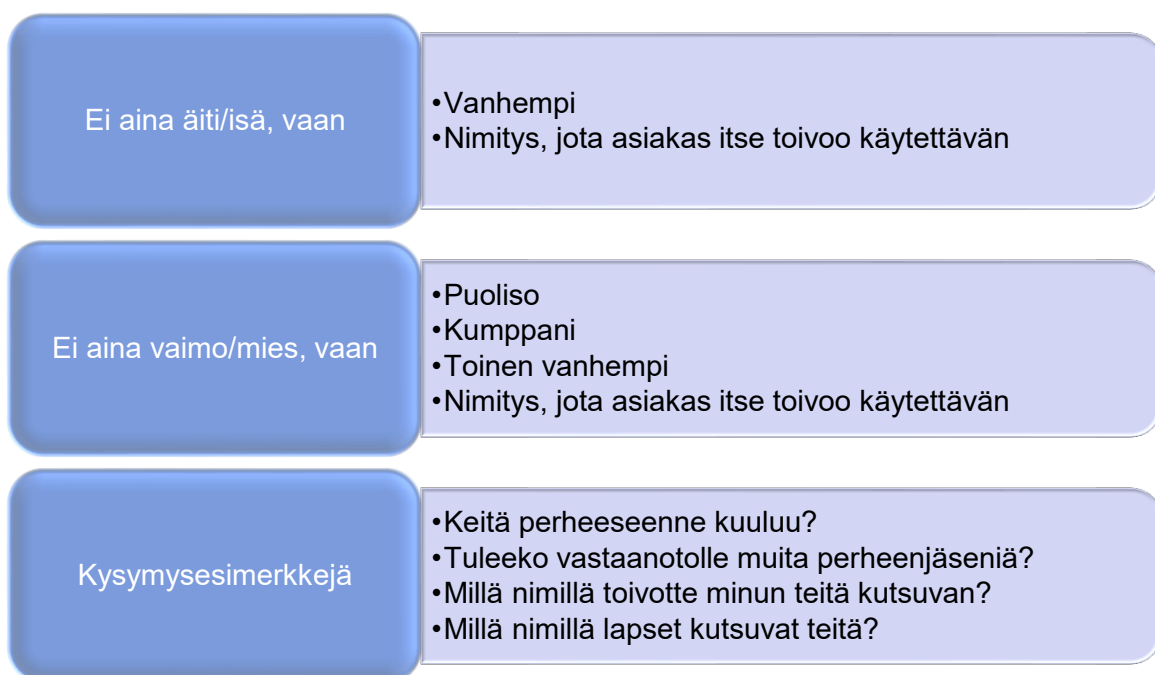
Sateenkaariperheet ovat koko ajan enemmän näkyvillä yhteiskunnassa. Silti he joutuvat selittelemään olemassaoloaan ja kohtaamaan negatiivista ja vähättelevää käytöstä heitä kohtaan. Sateenkaariperheet haluaisivat tulla kohdatuksi sellaisena kuin ovat ja tasa-arvoisina muiden perheiden kanssa. Mediassa toistetaan iskulausetta ”love is love” eli ”rakkaus on rakkautta”, jolla halutaan viestiä jokaisen oikeutta rakastaa ja näyttää rakkautensa sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisestaan riippumatta. Haasteena onkin nyt pohtia, kuinka sateenkaari-ihmiset perheineen saataisiin samalle viivalle muiden, heteronormatiivisen yhteiskunnan silmissä ”normaaleiden” ihmisten ja perheiden kanssa.

Aineistossa kuullut sateenkaariperheet ovat tuoneet esille tarpeensa verkostoitumiseen toisten sateenkaariperheiden kanssa. He toivovat, että heidän lapsensa näkevät muita samankaltaisia perheitä ja oppivat, että heidän perheensä ei ole ainoa sateenkaariperhe ja että perhemuotoja on useita erilaisia. Väitän, että lapsille normaalia on se, mihin he kasvavat ja millaisia asenteita vanhemmat välittävät lapsilleen esimerkin voimalla. Sateenkaariperheet ovat toivoneet, että neuvolasta saisi tukea myös muiden sateenkaariperheiden tavoittamiseen esimerkiksi yksinomaan heille suunnattujen vanhempainryhmien avulla. Sateenkaariperheillä on omia, spesifejä tarpeita ja kysymyksiä, joita heidän olisi hyvä päästä käsittelemään vertaistensa kanssa.

Puutteellista koulutusta on puitu jo vuonna 2012 julkaistussa tutkimuksessa (Shields ym. 2012), ja yhtä lailla koulutusta kaivataan hyvinkin tuoreissa julkaisuissa. Epäasiallisten savenalintojen tai kysymysten taustalla on usein tietämättömyys. Koulutusta on kuvattu tarvittavan niin sosiaali- ja terveydenhuollon opintokokonaisuuksiin upotettuna kuin työelämän lisäkoulutautumismahdollisuuksien muodossa. Olisikin siis syytä pohtia, kuinka koulutusta pystyttäisiin tehostamaan ja kuinka sateenkaaritietoutta saataisiin levitettyä myös

terveyspalvelujärjestelmän sisällä. Lisäkoulutuksen myötä sateenkaariperheiden luottamus terveydenhuollon ammattilaisia kohtaan sekä halu käyttää tarjottuja palveluita voisi parantua.

Terveydenhuollon ammattilaiset ovat kokeneet haasteita siinä, etteivät tiedä millaiset sanavalinnat ja kysymykset ovat asianmukaisia. He tarvitsisivat lisäkoulutusta ja esimerkiksi konkreettisia, asianmukaisia kysymyksiä ja toimintaohjeita, joiden avulla pääsisivät alkuun kohtaamisissa. Kuviossa 3 on esimerkkejä asianmukaisista sanavalinnoista ja kysymyksistä.

Kuvio 3. Esimerkkejä asianmukaisista sanavalinnoista ja kysymyksistä

Aineistosta nousee esiin, kuinka sateenkaariperheiden, eri sukupuolten ja seksuaalisuuk-sien huomioiminen voidaan osoittaa hyvinkin pienillä teoilla. Neuvolan ilmoitustaululla voisi olla jokin sateenkaariperheiden elämää koskettava juliste tai kuva sateenkaarilipusta. Mui-den perheiden kuvien joukkoon voidaan laittaa kuvia myös sateenkaariperheistä. Vastaan-ottohuoneet ovat tavallisesti pieniä, mutta kaikkien vanhempien mukava osallistuminen neuvolakäynteihin tulisi mahdollistaa riittäväällä määrällä tuoleja. Tuoleja voitaisiin tuoda tar-vittaessa lisää, jos huoneen koko ei mahdollista useamman tuolin jatkuvaa säilyttämistä.

Johtopäätöksenä saaduista tuloksista todettakoon, että sateenkaariperheiden elämän eri-tyispiirteistä ja toisaalta myös samankaltaisuudesta muiden perheiden kanssa tiedetään

melko paljon. Haasteena on se, kuinka tämä tietämys saataisiin levitettyä laajalle ja kuinka pystyttäisiin vaikuttamaan asenteisiin terveydenhuollon palvelujärjestelmässä sekä yhteiskunnassa. Sateenkaariperheet elävät tavallista arkea samalla lailla kuin muutkin perheet. Kaikilla perheillä perhemuodosta riippumatta tulisi olla yhdenvertaiset oikeudet ja mahdollisuudet terveydenhuollon sekä lain silmissä.

Äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajat ovat avainasemassa tukemassa sateenkaarivanhempien vanhemmuutta. Tällä perusteella tietämys sateenkaariperheistä sekä työkalut heidän tukemiseensa ovat tärkeitä neuvolassa.

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta eli TENK (2023) on koonnut hyvä tieteellinen käytäntö - ohjeistuksen yhteistyössä tiede- ja tutkimusyhteisön kanssa. Alkuperäinen ohje on vuodelta 1994 ja sitä on ajoittain päivitetty. Viimeisin päivitys on tehty vuonna 2022 ja siihen on voinut sitoutua maaliskuusta 2023 alkaen. Ohjeistus tehtiin, jotta hyvää tieteellistä käytäntöä noudatettaisiin kaikilla tieteenaloilla. Noudatettavia perusperiaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Näin on määritelty eurooppalaisessa tutkimuseettisessä ohjeistuksessa. Opinnäytetyössä noudatettiin hyvää etiikkaa aiheen valinnasta alkaen. Aihetta ja tutkimustapaa pohdittiin monesta näkökulmasta ja varmistettiin, ettei tutkimuksesta synny haittaa tutkijoille, tutkittaville tai ympäristölle. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui kuvailtava kirjallisuuskatsaus, koska se antaa tutkijalle vapauden sisällyttää aineistoon niin tieteellisiä kuin ei-tieteellisiäkin julkaisuja (Kangasniemi ym. 2013). Lähdeaineistoa ja sen tekijöitä kunnioitettiin mm. asiallisilla viittauksilla.

Opinnäytetyössä koettiin tärkeäksi ymmärtää aiheen sensitiivisyys ja henkilökohtaisten mielipiteiden pitäminen työn ulkopuolella. Sukupuolten ja perhemuotojen moninaisuus on aiheena herkkä ja aiheuttaa mielipiteiden vastakkainasettelua. Työssä pyrittiin huomioimaan ja ymmärtämään toisistaan eriäviä näkökantoja puolueettomasti.

Luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavat samankaltaiset asiat. Näiden kummankin toteutumista voidaan parantaa prosessin tarkalla ja johdonmukaisella kirjaamisella tutkimuskysymysten muodostamisesta tulosten tarkasteluun ja pohdintaan asti. Tutkimuskysymysten perusteleva ja huolellinen liittäminen teoriataustaan sekä aineiston valinnan kunnollinen perusteleva parantavat luotettavuutta. (Kangasniemi ym. 2013.)

Työn luotettavuus pyrittiin turvaamaan aineiston kriittisellä valinnalla. Analysoitava aineisto valittiin siten, että artikkelit ovat luotettavista lähteistä, korkeintaan 12 vuotta vanhoja ja vastaavat asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Aineiston laadun ja luotettavuuden arvioinnissa hyödynnettiin Fimean (2022) KATSE-menetelmää. Valittu aineisto analysoitiin tarkasti ja

kunnioitettiin aineistoa sekä sen tekijöitä. Asianmukaisista lähdeviittauksista sekä lähde-
luettelosta huolehdittiin.

5.3 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksia sateenkaariperheistä vaikuttaa olevan niukasti. Tutkimuskohteita liittyen aihe-
piiriin olisi varmasti useita. Nostettakoon esiin opinnäytetyössä käsitelty aihe, sateenkaari-
perheet neuvolassa. Sateenkaariperheiden kokemuksia kotimaisesta, ainutlaatuisesta neu-
volajärjestelmästämmme voitaisiin kartoittaa ja näin nostaa esiin kehityskohteita spesifisti
juuri sieltä. Kotimaiset neuvolapalvelut ovat tarkasti määritellyjä tarkastusten sisältöjä myö-
ten ja neuvolan aloittama työ jatkuu kouluterveydenhuollon puolella. Ulkomaisissa tervey-
denhuoltojärjestelmissä palveluntarjonta vaikuttaa olevan hajanaisempaa kuin meillä Suo-
messä, joten siellä esiintyvät haasteetkin voivat olla erilaisia. Tämän takia ulkomaiset tutki-
mukset eivät välttämättä anna aiheesta samanlaista kuvaa, kuin kotimaiset tutkimukset an-
taisivat.

Toinen tutkimusaihe voisi olla koulutuksen tarve ja/tai koulutuksen kehittäminen. Opinnäy-
tetyössä käytetyssä aineistossa nousivat toistuvasti esiin puutteet sateenkaariperheiden
hoitoa käsittelevässä koulutuksessa. Koulutusta tarvittaisiin niin sosiaali- ja terveysalan
opintokokonaisuuksiin sisällytettynä kuin työelämän puolelle lisäkouluttautumismahdolli-
suuksien muodossa. Tutkimuksen avulla voitaisiin selvittää, millaiselle koulutukselle olisi
tarkalleen tarvetta ja kuinka koulutusta eri alueilla voitaisiin tehostaa.

Lähteet

Alday-Mondaca, C. & Lay-Lisboa, S. 2021. The Impact of Internalized Stigma on LGBT Parenting and the Importance of Health Care Structures: A Qualitative Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18, 5373. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/10/5373>

Appelgren Engström, H., Häggström-Nordin, E., Borneskog, C. & Almqvist A-L 2019. Mothers in same-sex relationships – Striving for equal parenthood: A grounded theory study. *Journal of Clinical Nursing*. 28: 3700–3707. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jocn.14971>

Dahl, B., & Malterud, K. 2015. Neither father nor biological mother. A qualitative study about lesbian co-mothers' maternity care experiences. *Sexual & Reproductive Healthcare*. 6, 169–173. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://doi.org/10.1016/j.srhc.2015.02.002>

Fimea 2022. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus. Miten arvioida lääketiedon luotettavuutta? Viitattu 23.2.2024. Saatavissa https://fimea.fi/vaestolle/laaketiedon_luotettavuus/miten-arvioida-laaketiedon-luotettavuutta-

Griggs, K., Waddill, C., Bice, A. & Ward, N. 2021. Care during pregnancy, childbirth, postpartum, and human milk feeding for individuals who identify as LGBTQ+. *MCN, The American Journal of Maternal/Child Nursing* 46(1): 43-53, January/February 2021. DOI: 10.1097/NMC.0000000000000675

Hakulinen, T., Onwen-Huma, H., Pulkkinen, P., Sandt, M. & Varsa, H. 2022. Sukupuolten tasa-arvo neuvolan asiakastyössä – Opas vanhempien ja lasten tukemiseen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:9*. Helsinki: PunaMusta.

Hakulinen, T., Uotila-Laine, H. & Korpilahti, U. 2023a. Lastenneuvolapalvelut. NEUKO-tietokanta. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 20.11.2023. Saatavissa <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko/article/nla00092?toc=1111796>

Hakulinen, T., Uotila-Laine, H. & Korpilahti, U. 2023b. Äitiysneuvolapalvelut. NEUKO-tietokanta. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 20.11.2023. Saatavissa <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/nko/article/nla00091?toc=1112237>

Hakulinen, T. 2024. Neuvola 100. Viitattu 11.3.2024. Saatavissa <https://tuovihakulinen.fi/neuvola-100/>

Haugland, C., Høgmo, B. K. & Bondas, T. E. 2023. LGBTQ+ Persons' Experiences of Parenthood in the Context of Maternal and Child Health Care: A Meta-ethnography. *Global Qualitative Nursing Research*. Vol. 10: 1-17. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10286167/>

Helsinki Pride -yhteisö ry 2023. Sateenkaarisanasto. Viitattu 10.11.2023. Saatavissa <https://pride.fi/tietoa-tukea/sateenkaarisanasto/>

Juhila, K. Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 13.2.2024. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 2013, 25 (4), 291–301.

Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. 4.1. Sosiaali- ja terveystieteet. Viitattu 6.11.2023. Saatavissa <https://www.dropbox.com/s/nxuv9rfu011my65/Tilaa%20moninaisuudelle%21%20-opas%202019.pdf?dl=0>

Kelsall-Knight, L. 2021. Qualitative exploration of lesbian parents' experiences of accessing healthcare for their adopted children in England. *BMJ Open*. 11: e053710. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8488731/pdf/bmjopen-2021-053710.pdf>

Kerppola, J., Halme, N., Perälä, M-L. & Maija-Pietilä, A. 2019. Parental empowerment – Lesbian, gay, bisexual, trans or queer parents' perceptions of maternity and child healthcare settings. *International Journal of Nursing Practice*. 25 (5): e12755. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://doi.org/10.1111/ijn.12755>

Kerppola, J., Halme, N., Perälä, M-L. & Maija-Pietilä, A. 2020. Empowering LGBTQ parents: How to improve maternity services and child healthcare settings for this community – 'She told us that we are good as a family'. *Nordic Journal of Nursing Research*. Vol. 40 (1) 41-51. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/2057158519865844>

Klittmark, S., Garzón, M., Andersson, E. & Wells, M. B. 2019. LGBTQ competence wanted: LGBTQ parents' experiences of reproductive health care in Sweden. *Scandinavian Journal*

of Caring Sciences. 33: 417–426. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://doi.org/10.1111/scs.12639>

Kustannus Oy Duodecim 2023. Terveystarkastukset äitiysneuvolassa. Odottavan äidin käsikirja. Viitattu 10.3.2024. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/odk00015>

Laki sukupuolen vahvistamisesta 3.3.2023/295, 1§, 5§.

Monimuotoiset perheet -verkosto. Sateenkaariperheet. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa <https://www.monimuotoisetperheet.fi/ammattilaisille/monimuotoisten-perheiden-kohtaaminen/sateenkaariperheet/>

Moring, A. & Kerppola, J. 2019. Monimuotoiset perheet perhepalveluissa – missä menemme vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisessa. Teoksessa Hakulinen, T., Laajasalo, T. & Mäkelä, J. (toim.) Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen – Teoriasta käytäntöön. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta, 93–99.

Päijät-Sote. Jälkitarkastus 5–12 viikkoa synnytyksestä. Viitattu 5.12.2023. Saatavissa <https://paijat-sote.fi/laakariin-ja-hoitoon/lapsiperheille-ja-nuorille/neuvolapalvelut/aitiysneuvola/lasta-odottavan-perheen-neuvolapolku/jalkitarkastus-5-12-viikkoa-synnytyksesta/>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohdaminen 4. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sateenkaariperheet ry a. Mikä on sateenkaariperhe? Viitattu 6.11.2023. Saatavissa <https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/mika-on-sateenkaariperhe/>

Sateenkaariperheet ry b. 10 askelta sateenkaariperheen kohtaamiseen – Opas lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Viitattu 12.2.2024. Saatavissa <https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/oppaat-kirjat-videot/>

Seta ry a. Avioliittolaki. Viitattu 6.11.2023. Saatavissa <https://seta.fi/ihmisoikeudet/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus/avioliittolaki/>

Seta ry b. Äitiyslaki. Viitattu 6.11.2023. Saatavissa <https://seta.fi/ihmisoikeudet/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus/aitiyslaki/>

Seta ry c. Sateenkaarisanasto. Viitattu 10.11.2023. Saatavissa <https://seta.fi/sateenkaari-tieto/sateenkaarisanasto/>

Shields, L., Zappia, T., Blackwood, D., Watkins, R., Wardrop, J. & Chapman, R. 2012. Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Parents Seeking Health Care for Their Children: A

Systematic Review of the Literature. Worldviews on Evidence-Based Nursing. Vol. 9 (4) 200–209. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa rajoitetusti <https://doi.org/10.1111/j.1741-6787.2012.00251.x>

STM 2023. Sosiaali- ja terveysministeriö. Neuvolat. Viitattu 10.11.2023. Saatavissa <https://stm.fi/neuvolat>

THL 2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastenneuvola. Viitattu 10.3.2024. Saatavissa <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/aitiys-ja-lastenneuvola/lastenneuvola>

Von Doussa, H., Power, J., McNair, R., Brown, R., Schofield, M., Perlesz, A., Pitts, M. & Bickerdike, A. 2016. Building healthcare workers' confidence to work with same-sex parented families. Health Promotion International. 31: 459-469. Viitattu 15.2.2024. Saatavissa https://www.researchgate.net/publication/273150962_Building_healthcare_workers'_confidence_to_work_with_same-sex_parented_families

Liite 1. Kirjallisuuskatsaukseen valitut aineistot

Kirjoittajat, vuosi, maa	Julkaisun nimi	Julkaisun tyyppi	Keskeiset tulokset/sisältö
Shields, L., Zappia, T., Blackwood, D., Watkins, R., Wardrop, J. & Chapman, R. 2012. Australia.	Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Parents Seeking Health Care for Their Children: A Systematic Review of the Literature	Tutkimusartikkeli. (Systemaattinen kirjallisuuskatsaus.)	Kirjallisuuskatsauksen avulla haluttiin kartoittaa sateenkaariperheiden kokemuksia lastensa pääsystä terveydenhuollon piiriin. Sateenkaariperheiden kokemukset osoittivat, että terveydenhuollon käytänteitä sekä ammattilaisten kouluttautumismahdollisuuksia on kehitettävä, jotta voidaan turvata hoidon laatu myös sateenkaariperheille. Kokemukset olivat pääosin positiivisia, mutta sateenkaariperheet joutuivat kohtaamaan myös syrjivää käytöstä sekä heteronormatiivisia käytänteitä.
Dahl, B. & Malterud, K. 2015. Norja.	Neither father nor biological mother. A qualitative study about lesbian co-mothers' maternity care experiences	Tutkimusartikkeli. (Kvalitatiivinen tutkimus.)	Tutkimuksessa ei-synnyttäneet lesboäidit (co-mothers) kertovat saamastaan kohtelusta äitiyshuollossa ja tarpeestaan tulla nähdyksi ja arvostetuksi tasavertaisena vanhempana. Naisuus auttaa heitä ymmärtämään, mitä synnyttänyt puoliso käy läpi, mutta heidän täytyy löytää omat tapansa olla äiti. Pienetkin tunnustuksen merkit ovat suuria huomionosoituksia heidän vanhemmuudelleen. Jotkin käytänteet koetaan luonnottomina tai ulkopuolelle jättävinä.
Keisall-Knight, L. 2021. Iso-Britannia	Qualitative exploration of lesbian parents'	Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli	Tutkimuksessa kartoitettiin englantilaisten lapsensa adoptoineiden lesbovanhempien kokemuksia lastensa pääsystä terveydenhuollon

	experiences of accessing healthcare for their adopted children in England	(Kvalitatiivinen tutkimus)	piiriin. Hoitoon pääsyssä havaittiin haasteita liittyen mm. heteronormatiivisiin asenteisiin, ”adoptoitu”-statukseen sekä ammattilaisten tiedonpuutteeseen sekä ristiriitaisiin mielikuviin lesbovanhemmista, adoptiovanhemmista ja ammattilaisten omista odotuksista. Havaittiin myös, että lesbovanhemmat luovat omia toimintatapojaan, joiden avulla pyrkivät suojelemaan perhettään ja perheidentiteettiään. Pohdinnassa korostettiin ammattilaisten lisäkoulutuksen tärkeyttä.
Von Doussa, H., Power, J., McNair, R., Brown, R., Schofield, M., Perlesz, A., Pitts, M. & Bickerdike, A. 2016. Australia.	Building healthcare workers' confidence to work with same-sex parented families	Tutkimusartikkeli. (Kvalitatiivinen tutkimus)	Tutkimuksella haluttiin selvittää sateenkaariperheiden kokemuksia hoitoon pääsystä sekä ammattilaisten kokemuksia laadukkaan palvelun tuottamisesta sateenkaariperheille ja siihen liittyvistä haasteista. Sateenkaarivanhemmat kuvaavat kokemuksia epämukavista ja ahdistusta herättävistä kohtaamisista. He arvostavat ammattilaisia, joita kohdattaessa vanhemmat uskaltavat olla avoimia esimerkiksi perhemuodostaan ja seksuaalisuudestaan. Ammattilaiset kuvaavat heillä olevan haasteita osallistavan ja asianmukaisen kielen omaksumisessa ja kaipaavat koulutusta aiheesta. Ammattilaiset toivovat esimerkiksi valmista kysymyspatteristoa, jonka avulla he voisivat aloittaa keskustelun asiallisesti kohdatessaan sateenkaariperheitä. Artikkeliiin on tutkimuksen tuloksena koottu tällaisia kysymyksiä.

<p>Klittmark, S., Garzón, M., Andersson, E. & Wells, M. 2019. Ruotsi.</p>	<p>LGBTQ competence wanted: LGBTQ parents' experiences of reproductive health care in Sweden</p>	<p>Tutkimusartikkeli. (Kvalitatiivinen tutkimus)</p>	<p>Tutkimuksella haluttiin selvittää lasta odottavien sekä tuoreiden sateenkaarivanhempien kokemuksia lisääntymisterveydenhuollosta vanhemmiksi tulemisen aikaan. Sateenkaarivanhemmat kertovat ongelmallisista, heteronormatiivisista käytänteistä sekä kokemastaan arvostelusta ja huonosta kohtelusta. Vanhemmat ovat kuitenkin pääosin tyytyväisiä ammattilaisten työhön, lukuun ottamatta vähäistä tuensaantia. Sateenkaarivanhemmat toivovat ammattilaisilta osallistavaa hoitoa ja pätevyyttä kohdata sateenkaariperheet asiallisesti. Tutkimuksessa todetaan, että ammattilaisten tulee kehittää ammatillisia keinoja tukea ja auttaa sateenkaarivanhempia vanhemmiksi tulemisen aikaan.</p>
<p>Griggs, K., Waddill, C., Bice, A. & Ward, N. 2021. Yhdysvallat.</p>	<p>Care during pregnancy, childbirth, postpartum, and human milk feeding for individuals who identify as LGBTQ+</p>	<p>Tutkimusartikkeli (Kirjallisuuskatsaus)</p>	<p>Kirjallisuuskatsauksen avulla halutaan tuoda esiin, millaista pätevyyttä hoitajilta vaaditaan tuottaessa kokonaisvaltaista hoitoa sateenkaariväestölle synnytyksen aikana ja sen jälkeen. Artikkeleihin on koottu kirjallisuudesta lähteisiin viitaten tietoa terveydenhuollon epäkohdista ja riskitekijöistä, kokonaisvaltaisista hoitotoimenpiteistä, kunnioittavan ja hyväksyvän palvelun tuottamisesta, sateenkaariväestön raskauden aikaisesta neuvonnasta sekä ihmisenmaidolla ruokkimisen mahdollisuuksista.</p>

<p>Kerppola, J., Halme, N., Perälä, M.-L. & Maija-Pietilä, A. 2019. Suomi.</p>	<p>Parental empowerment – Lesbian, gay, bisexual, trans or queer parents' perceptions of maternity and child healthcare</p>	<p>Tutkimusartikkeli. (Kvalitatiivinen tutkimus)</p>	<p>Tutkimuksen avulla on haluttu selvittää sateenkaarivanhempien kokemuksia voimaantumisen äitiys- ja lastenneuvolassa sateenkaarivanhempien näkökulmasta. Esiin on noussut kolme pääkategoriaa: a) nähdä ja tunnustetuksi tuleminen vanhempana, b) toimiva osallisuus sekä yhteistyö ammattilaisen ja vanhemman välillä ja c) oikeudenmukainen hoito. Ammattilaisen käyttämän kielen on todettu olevan avainasemassa tavoiteltaessa mukavan ja turvallisen tuntuista palvelua. Koulutusta vaaditaan, jotta sateenkaarivanhemmat tulevat nähdä ja tunnustetuksi.</p>
<p>Kerppola, J., Halme, N., Perälä, M.-L. & Maija-Pietilä, A. 2020. Suomi.</p>	<p>Empowering LGBTQ parents: How to improve maternity services and child healthcare settings for this community – 'She told us that we are good as a family'</p>	<p>Tutkimusartikkeli. (Kvalitatiivinen tutkimus)</p>	<p>Tutkimuksessa on haluttu kartoittaa voimaantumista tukevia tekijöitä äitiys- ja lastenneuvolassa sateenkaarivanhempien näkökulmasta. Esiin on noussut neljä pääkategoriaa: 1) vanhempien tahto luoda sosiaalisesti tunnustettuja perheitä, 2) vanhemmuuden tukeminen, 3) kaikkien vanhempien kunnioittaminen ja 4) helposti saavutettavat palvelut. Voimaantumisen ehtona korostetaan ihmisarvon huomioimista. Ammattilaisen käyttämien sanavalintojen tulee olla sukupuolineutraaleja ja vanhempien kokea olonsa turvalliseksi, jotta voimaantuminen on mahdollista. Tutkimustulokset tuovat esiin tarpeen ammattilaisten lisäkoulutukselle liittyen sateenkaariperheiden elämää koskeviin kysymyksiin.</p>

<p>Haugland, C., Høgmo, B. K. & Bondas, T. E. 2023. Norja.</p>	<p>LGBTQ+ Persons' Experiences of Parenthood in the Context of Maternal and Child Health Care: A Meta-ethnography</p>	<p>Tutkimusartikkeli. (Metaetnografia)</p>	<p>Metaetnografian keinoin haluttiin koota yhteen ja ilmentää sateenkaarimaiden kokemuksia vanhemmuudesta äitiyshuollon sekä lasten terveydenhuollon näkökulmasta. Sateenkaarivanhempien tunnistaminen ja osallistaminen hoitoon voi tukea sateenkaarivanhempiä vanhemmuudessaan. Tätä ajatusta kuvaa vertauskuvallinen ilmaus ”tulla tunnistetuksi vanhempana, ainutlaatuisena ja tarpeeksi hyvänä, kuten kaikki muutkin”. Tunnustuksen ja tietämyksen ollessa puutteellista sateenkaarivanhemmat ja ammattilaiset ajautuvat kauas toisistaan. Ammattilaisten tulisi tietää enemmän sateenkaariperheiden elämän erityispiirteistä. Huomiota tulisi kiinnittää enemmän myös koulutus- sekä terveystieteellisestä näkökulmasta.</p>
<p>Alday-Mondaca, C. & Lay-Lisboa, S. 2021. Chile.</p>	<p>The Impact of Internalized Stigma on LGBT Parenting and the Importance of Health Care Structures: A Qualitative Study</p>	<p>Tutkimusartikkeli. (Kvalitatiivinen tutkimus)</p>	<p>Tutkimuksen avulla pyrittiin tuomaan esiin kokemuksia vanhemmuudesta sateenkaarimaiden näkökulmasta, ottaen huomioon sateenkaarivanhemmuuden erityispiirteet sekä terveydenhuollon roolin mahdollisena tukiverkostonä. Havaittiin, että sisäistetty leimautuminen vaikuttaa sateenkaarivanhemmuuteen viidellä tavalla: itsensä vanhemmaksi kuvittelemisen mahdottomuus, lastenoikeuksien loukkaamisen pelko, pelko leimautumisen tartuttamisesta eteenpäin, sateenkaarikumppanin esittelemisen pelko sekä trans- ja intersukupuolisten kokemaa voimakkaampi syrjintä. Terveydenhuollon todetaan olevan se paikka, jossa sisäistetty leimautuminen voidaan voittaa.</p>

Engström, H., Häggström-Nordin, E., Borkeskog, C. & Almqvist, A.-L. 2019. Ruotsi	Mothers in same-sex relationships – Striving for equal parenthood: A grounded theory study	Tutkimusartikkeli. (Ankkuroitu teoria)	Tutkimuksen avulla haluttiin saada syvempi ymmärrys siitä, kuinka samansukupuoliset äidit ajattelevat ja perustelevat vanhemmuutensa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, sekä kuinka he kokevat varhaisen vanhemmuuden tukemisen lastenterveydenhuollossa. Ammattilaisten tulee kohdata vanhemmat sensitiivisyydellä ja tunnustaa molemmat äidit tasavertaisina vanhempina, sekä tarjota mahdollisuus osallistua vanhempainryhmiin, joissa samansukupuoliset vanhemmat tuntevat olonsa tervetulleiksi.
Hakulinen, T., Onwen-Huma, H., Pulkkinen, P., Sandt, M. & Varsa, H. 2022. Suomi.	Sukupuolten tasa-arvo neuvolan asiakastyössä – Opas vanhempien ja lasten tukemiseen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.	Opas.	Oppaassa käsitellään lähteisiin viitaten perhemuotojen ja sukupuolen moninaisuutta sekä sukupuolten tasa-arvon näkymistä lainsäädännössä, neuvolassa ja perhe-elämässä. Oppaaseen on jokaisen osion jälkeen kirjattu kysymyksiä ”työssä pohdittavaksi” ja/tai ”pohdittavaksi vanhempien kanssa”. Oppaassa on avattu myös elokuussa 2022 voimaan tullut perhevapaaudistus.
Moring, A. & Kerppola, J. 2019. Suomi.	Monimuotoiset perheet perhepalveluissa – missä menemme vanhemmuuden ja parisuhteen tukemisessa	Ohjaus.	Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen ohjauksen osana olevassa artikkelissa kerrotaan lähteisiin viitaten perheiden monimuotoisuudesta ja tekijöistä, joita monimuotoisten perheiden vanhempien parisuhdetta ja vanhemmuutta tukiessa tulee ottaa huomioon.

Monimuotoiset perheet -verkosto. Suomi.	Sateenkaariperheet	Ammattilaisille suunnattu tietosivu.	Sivulla on kerrottu lyhyesti, millaisia asioita ammattilaisten tulisi ottaa huomioon sateenkaariperheitä kohdatessaan ja kuinka heidän kanssaan tulisi toimia.
Sateenkaariperheet Ry. Suomi.	10 askelta sateenkaariperheen kohtaamiseen. Opas lasten ja perheiden kanssa työskenteleville.	Opas.	Oppaan 10 askelta ovat ammatillisuus, sateenkaariturvallisuuden rakentaminen, normien tiedostaminen ja niistä irtautuminen, ei-tietämisen tunnustaminen, avoimet kysymykset, aktiivinen kuuntelu, oikea tieto, oman osaamisen tiedostaminen ja siihen luottaminen, uskallus kohdata ja soveltaa sekä pyrkimys perheen parhaaseen. Oppaassa on annettu ohjeistuksia näiden askelten pohjalta.
Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Suomi.	Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. 4.1. Sosiaali- ja terveyspalvelut.	Opas.	Oppaassa korostetaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen yhdenvertaisuutta muihin ryhmiin verraten. Ko. vähemmistöillä on omia, spesifejä haasteita, joista ammattilaisen tulisi olla tietoisia ja jotka tulisi osata kohdata. Oppaassa on koottuna useita toimenpideehdotuksia kohtaamistilanteisiin sekä siihen, kuinka em. vähemmistöjen hoitoa ja kohtaamista voitaisiin parantaa. Sukupuolineutraalit, määrittelemättömät sanavalinnat sekä asiakkaalle esitetyt avoimet kysymykset korostuvat.